

LUND UNIVERSITY

Don Pedro - saknad i paradiset

Dunér, David

Published in:
Svenska Linnésällskapets årsskrift

2006

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Dunér, D. (2006). Don Pedro - saknad i paradiset. *Svenska Linnésällskapets årsskrift*, 2006, 113-126.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

DAVID DUNÉR

Don Pedro – saknad i paradiset

Den 22 februari 1756, i år exakt 250 år sedan, avled Linnélärjungen Pehr Löfving på en missionsstation i Venezuela. Han begravdes under ett apelsinträd – endast 27 år gammal. Som utsänd av Linné var han deltagare i en spansk gränsdragningsexpedition med särskild uppgift att undersöka den nya världens växt- och djurliv. Spåren från den tid då Löfving färdades genom Venezuela är sparsamma. Naturens växtkraft, den organiska nedbrytningen, civilisationens framfart utplånar och förställer.

Löfving snubblar

Pehr Löfving kom från Tolvfors bruk i Gästrikland, född den 20 januari 1729. Som fattig student anlände han till Uppsala 1743 med planer på prästbanan, men började snart intressera sig för medicin och blev elev till Carl von Linné. Mot bostad och fri kost i Linnés hem hjälpte han sonen Carl med läxorna: ”Han var aldrig klemmig ej eller bestod hans delice i mat och kläder; det var honom lika om han sof på den hårdaste bänk eller i den mjukaste säng; men at finna en liten ört eller mossa var den längsta väg honom icke för lång.” Linné, plågad av reumatiska smärtor, dikterade sin *Philosophia botanica* för Löfving: ”Ty som jag i denna bok sökt innefatta kärnan af hela botaniken och Herr Loeffling aldrig efterlät at fråga mig efter det han ej förstod, blef han til slut så fast i grundsatserna, at jag kunde trotsa alla villo-andar i Floras Rike, at ingen skulle göra honom til kättare.”¹ Löfving disputerade för Linné 1749 på avhandlingen *Gemmæ arborum*, och invaldes i Vetenskapsakademien 1751.

Världens rikedomar av oupptäckta växter och djur lockade honom från vintermörkrets och kylans Uppsala. Det var äventyrlusta, men det fanns även pragmatiska motiv. Resan kunde ge försörjning för en tid och vara en karriärväg. Han vill ut. ”Löfving gråter hwar dag för det han ej kommer ut”, skriver Linné i december 1750.² Den spanske kungen Fernando VI hade önskat, via den spanske ministern, att Linné skulle sända en av sina lärjungar till Spanien. Linnés val föll på Löfving. Själv hade Linné tidigare blivit erbjuden

att företa en resa till Sydamerika på holländsk bekostnad. Men han hade ingen större lust att utsätta sig för farorna, och tackade nej, ”under sken att han icke tålde de varma climater som uppfödd i de kalla”.³ I stället föredrog han att åka hem och gifta sig. Samtidigt som Löfving kom en annan Linnélärjunge att vistas i Sydamerika, närmare bestämt i Surinam. Det var studiekamraten Daniel Rolander, om vilken Löfving ansåg var en elak människa, men hade lämnat några sköna rön om väggmasken och dess knäppningar.

Linné gav Löfving noga instruktioner i 27 punkter om allt som skulle göras. Allt skulle antecknas, allt, allting! – ”och frågas orsaken till allt”, kommanderades han som om det inte vore nog.⁴ De träffades aldrig mer. I sina anteckningar om den gudomliga vedergällningen, *Nemesis Divina*, ger Linné sin sista minnesbild av honom: ”Då Löfving skulle resa till Spanien, snavade han vid avskedet från mig; han kom ej åter.”⁵

Hos kloka klok, och narrar narr

I maj följande år avseglade han så äntligen från Stockholm. Anländer till Lissabon, och fortsätter till Madrid hösten 1751 i följe med en fransk matematiker som nyligen kommit tillbaka från en 15-årig vistelse i Sydamerika. Denne Louis Goudin måste ha eggat hans reslust med märkliga historier från kontinenten bortom havet. Under vistelsen i Madrid samlade han upp mot 1 400 plantor för sin planerade *Flora Matritense*, och skickade ett antal prover till Linné för klassifikation. En av dem fick av Linné namnet *Loefinga hispanica*. Han skriver hem till mor och far, Barbro och Erik, och berättar om livet i Madrid, att han hade köpt nya kläder så att han nu var en ”fullkomlig Macho de Madrid”, vidare om dammodet för sin mor, och det katolska religionsutövandet för sin far.⁶ Fastetiden, skriver han i annat brev till en studiekamrat, är en speciell högtid ”då de piska röfven på sig och det ända till Bloden strömmar”.⁷ Han går på tjurfäktning, studerar agaven som påminde honom om kärrtallar i sumpiga mossar, medan en råtta äter på hans samlingar om natten.

Han finner sig väl i Madrid, även om ”denna orten är förbannadt dyr [...] K. mors hushållning skulle väl komma till måtta nu”.⁸ Folket och ”fruntimret” lär han känna, avslöjar han för vännen Pehr Bierchén – men så skyndar han att klargöra: ”NB intet fult som du menar, ty det är för farligt att hazardera”.⁹ Han anpassar sig, utger sig för att vara ”polymorphos, hos kloka klok, och narrar narr, och således har jag stött ingendera”.¹⁰

Spanjorerna i allmänhet, uppfattar han dock som högdragna, föraktfulla mot utlänningar, lata och horefolk. Men vartefter talar han allt bättre spanska, att "Jag räknar mig nu som Spanior".¹¹

I Madrid fördrev han två år i en ständig, otålig väntan på att fortsätta ut över haven. Av utrikespolitiska skäl hölls expeditionen hemlig. Målet för expeditionen, ledd av José de Iturriaga, var att dra upp en gräns mellan de spanska och portugisiska besittningarna, att förhindra holländskt intrång i Guayana, samt att tillskansa sig mer kunskap om regionens geografiska förhållanden. Man hoppades få värdefull information av politisk och ekonomisk natur, rapporter om missioner, tillgångar och kommunikationer vid Orinoco, rapporter om kakao, kinabark och kanel, om astronomi och naturhistoria. Detta kunde Löfling bidra med.

Löflings uppgift var att införskaffa större kännedom om Sydamerikas naturtillgångar. Han skulle samla frön och växter för botaniska trädgården i Madrid, samt kuriositeter för det kungliga naturaliekabinettet, som skinn av fyrfota djur, fåglar, fiskar, groddjur och maskar i sprit, insekter på nålar, fjärilar mellan böcker, kranier, snäckor, koraller, musslor, örter, fågelbon med ägg, träprover och stenar. Till sin hjälp fick han en personlig uppsare, den 15-åriga Bernardo Alozete, två unga medicinare, Benito Paltor och Antonio Condal, samt två tecknare, Juan de Dios Castel och Bruno Salvador Carmona. Särskilt märkligt är hans deltagande i expeditionen, då han kom från ett land som hade undersökt möjligheterna av att anlägga en koloni i Orinocodeltat, Barima, just i det område som Iturriagas expedition ämnade hålla holländarna borta ifrån. Och enligt rykten skulle El Dorado, den gyllene staden, ligga någonstans i detta område.

Upplysningar om den hemliga färdvägen hade av censuren strukits över i Löflings brev. Resan planerades dock att gå från Cumaná i nuvarande nordöstra Venezuela, sedan fortsätta uppför Orinoco, vidare genom kontinentens inland till Bogotá, Quito, Lima och vidare ända ner till Buenos Aires. Rykten cirkulerade om en vattenväg mellan Orinoco och Amazonfloden. Denna bifurkation, som även Humboldt sökte efter, förbinder Orinoco, via floden Casiquiare och Río Negro, med Amazonfloden. Via denna, tänkte sig Löfling, skulle han kunna över stora sjöar nå Río de la Plata i söder, "och vi, som då lefva, återigen ställa resan till Portugal eller Spanien. Gud styre allas vägar och vare vårt beskydd."¹²

På dagen två år efter det han hade anlänt till Madrid, lämnar han staden för gott den 20 oktober 1753 och beger sig ner till Cadiz, den spanska flottans hamn på atlantkusten, för att där ansluta sig till expeditionen. På vägen

Venezolanska fåglar avbildade av Löfflings tecknare: oljefågeln, "guácharo" (*Steatornis caripensis* Humboldt), tecknad av Bruno Salvador Carmona, hoazin (*Opisthocomus hoazin* Müller), tecknad av Juan de Dios Castel, samt rosa skedstork (*Ajaia ajaja* L.). Archivo del Real Jardín Botánico, Madrid, Div. II, lám. 170, 168 & 196.

ser han en partiell solförmörkelse som gav upphov till märkliga optiska fenomen i mörkret. ”När jag sträckte upp fingrarna i jämhöjd med mitt ansikte, såg jag små månar mellan fingertopparna. Näsan hade också sin måne, och samma sak hände med alla kvistarna på ett träd”.¹³

I Linnés avskedsbrev till Löfving innan den förestående resan står det hur han och hela naturen gläds inför dennes resa till det härliga Amerika: ”Min k. Loeffling tänk på mig då i kommer i Edert Rike. Sänd mig från Edert Paradis en liten quist af någon rar ört, at jag må få taga del i Eder fågnad, i hafven varit nog mig bland alla mest tacksam, tröttas intet att framledes älska mig...”¹⁴ Vid daggryningen, den 15 februari 1754, antecknade Löfving, ”lyfte vi ankar och seglade i Guds namn”.¹⁵ Under resan beskriver han fiskar och bläckfiskar, ser tonfiskar i hundratal simma ikapp med skeppet om kvällen, och eldpilar (mareld) som arbetade sig fram i vattnet. Han samtalat med sina medpassagerare, medan de passerar Kanarieöarna, Tobago, Granada och Isla Margarita.

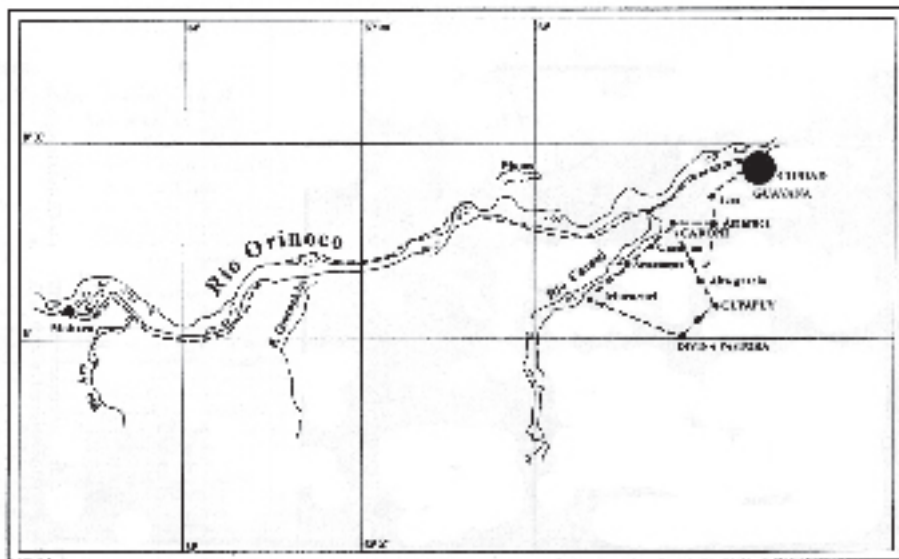
Ett jordiskt paradiset

Den 11 april 1754, efter 55 dagars seglats, anlände skeppet till Cumaná, huvudstaden i Nya Andalusien. ”Nu kom Herr Loeffling”, skriver Linné, ”liksom uti ett nytt Element och et Jordiskt Paradis, där Landet liknade de raraste Botaniska Orangerier och öfverflödande af Växter, som ingen Botanicus före honom någonsin sedt eller samlat.”¹⁶ Den osedda växtvärldens överflöd lockar honom ut i ständiga herbationer, i Ipure, Macarapan, Cumanacoitia. Arbetet med en *Flora Cumanensis* påbörjas snart. Han beskriver växter, fåglar, reptiler och fiskarna i havet. Cumaná vid Karibiska sjön är i dag svårt drabbad av jordbävningar. Men ännu står fortet Castillo de San Antonio de la Eminencia ovanför staden, som Löfving en gång kan ha sett det. På halvön Araya en bit från staden ligger ruinerna efter fortet Castillo de Santiago, den äldsta och största befästningen från kolonialtiden. Den 18 april 1754 skriver Löfving till Linné om havsvatt-nets lysande som han fick tillfälle att studera vid skansen Araya. Klockan åtta om aftonen stötte skeppet på grund. Det var mörkt. ”Hela dagen hade varit lugnt; men då begynte blåsa något, och i det vatnet af vädret uprördes, syntes öfver alt Hafvet fullt med stora klarskinande ljus, så at vatnet aldeles öfver alt liknade en med stora stjernor glindrande Himmel.”¹⁷ Orsaken till havets lysande är havsdjur, tror Löfving.

Från Cumaná beger sig Löfving västerut i augusti 1754 till Nueva Barcelona och franciskanmissionen i Píritu. Kyrkan i Píritu, Iglesia de Nuestra Señora de la Concepción, är en av de bäst bevarade kyrkorna från kolonialtiden i Venezuela. Dess förgyllda altarpopsatser från 1745 bör Löfving ha kastat en blick på. Men han kunde inte uträtta så mycket här då varannandagsfrossan, det vill säga malarian, hade plågat honom hela vägen. Orsaken till detta, antog han, var att han hade råkat väta sig i ett träsk. Malarian var ingen okänd sjukdom för honom. I Sverige var den vid den här tiden vanligt förekommande, och dess mest kända botemedel var kinabarken (*Cinchona officinalis*) som just gick att finna i Sydamerikas skogar. Till sina föräldrar skriver han och berättar om sin frossa och om den ledsamma dieten. ”Jag har ej annat ätit än höns och ägg nu 3 månaders tid: för öfrigt jag har intet att klaga öfver att mig felas något mer än att jag är så långtvägad från K. fäderneslandet. Det Herren gifve att jag ännu finge oskadd se.”¹⁸

Tillsammans med indianer utforskar han växtvärlden i omgivningarna. I räkenskaperna har han antecknat: ”Till en indian som sökte Tacamahuaca-trädet åt mig”, 1 real. ”Till 5 indianer som följde med till skogen med Tucuyo-kanelträdet för att fälla träd”, 10 reales. ”Till en annan som samlade Drakblod /Sangre del Drago/ från trädet med detta”, 1 real.¹⁹ Från Cumaná skriver han i oktober till sina gamla föräldrar och förklarar hur indianerna bereder maniok, ”den de raspa såsom Pepparrot i Sverige, lägga henne i en lång tarmlik strut”. Det ser man inte längre, mer än på några undanträngda, spridda ställen. År 2006 lever få eller inga indianer kvar vid de platser Löfving besökte. Löfvingens resa var inte bara ett möte med en exotisk natur, utan också ett möte med främmande kulturer och folkslag. Han anställer indianer som vägvisare och bevittnar indianguftermål. Indianerna var ”lagliga landets barn”. De vita däremot: ”Om lathundar gifves i något land, så har detta framföralla företrädet. Jorden vore den skönaste om den blefve brukad, men tyvärr, arbete här är största uptänkta skymf för en hvit, antingen Spanior el. född i landet.”²⁰ Löfving kom på nytt till Barcelona i januari 1755, för att besöka missionerna El Pilar och San Bernardino. Den 5 april fick han så order från Iturriaga att bege sig till Guayana. Han tog landvägen, vadade över floder, färdades i pirog nerför Río Pao till Moitaco vid Orinoco, och därifrån vidare nedströms.

Tidigt på morgonen den 29 april anlände Löfving till Santo Tomé de Guayana. Över Orinoco blickar här befästningarna Castillos de Guayana som bevakningsposter mot sjörövare. När Löfving kom hit var Castillo de San Diego de Alcalá alldeles nyuppfört (1747), och nedanför finns det

Löflings färdväg längs Orinoco-floden. Ur Daniel de Barandiarán, "Testamentaria de Pehr Loeffling" (1997).

äldre fortet Castillo de San Francisco (1670). I Guayana kom han främst att uppehålla sig i området mellan floderna Caroní och Orinoco. Från maj och framåt besöker han och hans medhjälpare missionerna Suay, Caroní, Murucuri, Aguacague, Alta gracia och Cupapuy, studerar fiskarna i Orinoco och växterna i trädgårdarna och skogarna. Några av anteckningarna har så detaljerade lokalangivelser för olika växtplatser att man kan tro de vara skrivna med omsorg för en efterföljande resenär. Om "Dulcamara" skriver han: "I Altigracia finns den bakom prästens hus om man följer muren, som går från inhägnaden nedåt, tills man träffar på träden, som växa nära muren tillsammans med några små Onoto- eller Cátusoträd. Bland dessa finns ett större med taggar, som växer mot muren, bland vars grenar jag sett denna Bejuto de Solano eller Dulcamara inslingrad..."²¹ Men jag hittade den inte.

Han lider av ryggvärk i nedre delen av ryggen, fick "Durchlopp", det vill säga diarré. Motgångarna kommer slag i slag. Förlorade "6 par vita underbyxor. Har inte kvar ett enda..."²² Han får svårt att föra pennan av sjukdomen, och han plågas av de mest infernaliska insekter. På ett pappersark antecknar han namnen på de tio insekter som besvärade mest – "Las plagas de América", Amerikas plågoris. Särskilt sandloppan (*Tunga penetrans*) gör

honom vansinnig. ”Vi äro lyckliga uti Europa som ej känna mer än en loppa”, skriver han. ”Men här, förutom den Europeiska gör här samma tjänst, har man äfven en annan, som mera plågar än alla loppor, neml. hon är ej endast superficial, utan kryper in i skinnet, och lägger ägg och gör larv där såsom Lapparnes curbma uti Rhenen.”²³

Under ett apelsinträd

Resan började närma sig sitt slut. Vid missionen Murucuri slog malarian till på nytt och hans tillstånd försämrades hastigt. Han transporterades till missionsstationen San Antonio de Caroní, där han togs om hand av kapucinmunkarna. Men de kunde inget göra mer än att rädda hans själ. Sju timmar innan han dog övergick han till den katolska tron. Don Pedro fick så ligga ”intill kyrkan vid foten av ett apelsinträd iförd sina egna kläder i stället för svepning och utan att man glömde den peruk han använt på sina resor.”²⁴ När han gick bort hade redan en femtedel av expeditionens medlemmar dukat under.

Hans kvarlåtenskap gick på auktion och skingrades. Men de vetenskapliga anteckningarna förvaras nu i Archivo del Real Jardín Botánico, botaniska trädgårdens bibliotek i Madrid. Men ett dokument finns kvar i Venezuela, hans bouppteckning, i Archivo Central del Ministerio de Relaciones Exteriores de Venezuela i Caracas.²⁵ Bland annat hade han släpat med sig ända till Guayana, Linnés *Flora Lapponica* (1737) och Ovidius samlade verk. ”Salig Löfving bör intet vråkas bort som en död hund”, skriver Linné till Pehr Wilhelm Wargentin i Vetenskapsakademien, ”han har förtjänt något minne och en ärestod.”²⁶ Den hugger Linné själv. 1758 ger han ut Löflings *Iter Hispanicum*, som han skrapat ihop av det han kunde komma över för att ”rädda hans namn ifrån den glupska tiden.” Löfving framstår som martyr för vetenskapen, som Linné uttrycker det likt ett epitaf över honom i *Iter Hispanicum*: ”Med et ord, då den tärande tiden brände Loefflings Lik, utkraftsade jag desse skärfvor, och gömde dem i denna pappers ask, med utanskrift: Loeffling upoffrade sig för *Flora och dess Älskare*; De sakna Honom.”²⁷

Hans grav är okänd. Men ruinerna efter missionsstationen står kvar vid Río Caroní, nära staden Ciudad Guayana i det inre av Venezuela. Kyrko-ruinen efter missionen, som efter Löflings tid kom att heta Misión de la Purísima Concepción del Caroní, har legat förfallen sedan de bolivarianska revolutionsåren på 1810-talet. Den står nu delvis restaurerad som ett nationellt minnesmärke från kolonialtiden. Där bodde ett par hundra Pariagotos-

Missionsstationen San Antonio de Caroní, sedermera kallad Misión de la Purísima Concepción del Caroní, där Löfving begravdes under ett apelsinträd den 22 februari 1756. Foto: David Dunér, 2006.

*Elev vid Colegio Loeffling, Puerto Ordaz, förklarar sin egen framställda naturmedicin.
Foto: David Dunér, 2006.*

indianer, även kallade Guayanos. Nedanför flyter Caronís svarta vatten, som nu går högre upp på grund av stora fördämningar, och rinner ut i Orinocos vita vatten och där bildar en randig, tvåfärgad flod. Hettan är tryckande. Insekter brusar öronbedövande från skogen.

Mitt över Caroní-floden ser man den under de senaste årtiondena framväxande staden Puerto Ordaz, en del av Ciudad Guayana. Där är Löfpling inte okänd, eller som han heter på spanska: Pedro Loeffling. När jag 250 år senare uppsöker de platser Löfpling en gång besökte, tar taxin mig genom staden i en rostig Chevrolet från 70-talet på den breda Avenida Loeffling, förbi bostadskomplexet Plaza Loeffling, och vidare till den zoologiska trädgården Parque Loeffling med uttråkade jaguarer i bur och nachosätande ligor av kapucinapor. En minnessten står uppställd i parken, rest vid 250-årsjubileet av Löfplings födelse, den 31 januari 1799. Men vårdträdet som då planterades, *Guayacum officinale* L., har vissnat, för övrigt ett träd varifrån guajak framställs, ett i farmakologins historia välkänt medel mot syfilis.

Löfpling har blivit omnämnd som Linnés mest älskade lärjunge. Sedan ett tiotal år har Löfpling sina egna lärjungar i Puerto Ordaz. Det finns nämligen en grundskola uppkallad efter honom, Colegio Loeffling, med ett par hundra elever från första klass till gymnasium. Skolan syftar särskilt till att förbereda barnen för studier i naturvetenskap och miljövard. Ett fiktivt porträtt av

Löfpling där han sitter med en blomma i handen framför ett vattenfall, möter en när man kommer till skolan. Varje barn vet vem "Låffling" var – sin lärare Linnés bäste elev och utforskaren av vår flora – ett föredöme för alla skolelever. I skolsången är han ingångsporten till en fortrollande och segerrik utbildning. Varje år arrangerar skolan en Löfpling-vecka då de hågkommer honom, har frågesport om hans liv och verk och i hans anda koncentrerar sina studier på naturvetenskap. När jag besökte skolan visade några femteklassare stolt upp sina specialarbeten. Var och en hade som uppdrag att odla en medicinalväxt och framställa en naturmedicin. Löfpling själv påbörjade under sin vistelse i Venezuela ett arbete om medicinalväxter.

På morgonen, på 250-årsdagen, åkte ett hundratal skolbarn ut till missionsstationen. Rektorn hälsade välkommen och underströk Löfpling som en god förebild för barnen, och Löfpling-kören sjöng den venezolanska nationalsången. Ytterligare tal hölls, bland annat av skolans rektor, Elizabeth de Arrivillaga, om förhoppningarna att kunna delta i firandet av Carlos Linneo i Sverige 2007, samt av initiativtagaren till minnesstunden, svenskan Solveig Nordin Zamano. Skolbarnen framförde även en dramatiserad intervju med Löfpling. Efter en tyst minut planterade skolbarnen apelsinkärnor i krukor vilka ska utplanteras nästkommande år. Något apelsinträd växer inte längre vid missionen. I stället adopterade barnen ett annat träd, ett körsbärsträd, "Cerezo", även kallat "Semeruco", (*Malpighia glabra* L.), med små mogna röda frukter där de lade ner sina blommor. Löfpling-minnet blev en nyhet i lokalpressen, liksom i radio och tv.²⁸

Samma dag uppmärksammades också Löfplings bortgång i huvudstaden Caracas. I Jardín Botánico anordnades en minnesstund för Löfpling, för att hedra den förste botanikern som utforskade den venezolanska floran. Den botaniska trädgårdens president höll öppningstalet, följt av flera tal, bland annat av Sven Nehlin, president för palmsällskapet Avepalmas, den som tagit initiativ till minnesstunden. En kommande biografi över Löfpling av Carmen Elena Núñez de Stein presenterades, liksom boken *La Comisión Naturalista de Löfpling en la Expedición de Límites al Orinoco* (1998). Det visades även en film om Löfpling, producerad av det statliga oljebolaget PDVSA. Därtill invigdes en utställning av en samling medicinalväxter med anknytning till Löfpling och Linné. Slutligen avtäcktes en sten i svensk diabas till minne av Löfpling i den botaniska trädgårdens etnobotaniska del, följt av en tyst minut och plantering av en palm och ett träd.

De taktila sinnesförnimmelserna är vid ett besök de samma som sved i Löfplings hud – den obarmhärtiga solen, hettan, den fuktiga, kvava luften,

Indianernas körsbär, "Cerezas de Indias" (*Malpighia glabra* L.). Archivo del Real Jardín Botánico, Madrid, Div. II, lám. 30. Omnämnd i "Plantæ Americanae", nr 105, i Iter Hispanicum (1758).

de blodtörstiga småkrypen. Den tyske upptäcktsresanden Alexander von Humboldt kände av det när han vistades i samma trakter år 1800. I den förlamande febern kom han att tänka på Löffling som gav onda aningar om utgången. Han hade dött som ett ”offer för sitt nit för naturvetenskapens framsteg.”²⁹ På plats kan man ana den febriga ångest Löffling kämpade sig igenom de sista timmarna – febersmärtorna i den klaustrofobiska hettan, törsten, värken i lederna, yrseln, den vansinniga klådan av sandloppor, den avtöcknade hjärnan som inte förmådde hålla några tankar, handen som vägrade skriva en enda rad. Sängkläderna var våta av svett. Doften av rökelse. Sorlet av kapucinmunkarnas böner. In i rummet trängde dånet av insekter, och ljuden från det stilla livet i indianbyn ner mot floden. Han var långt, långt borta, fjärran från hemlandet, mor och far, sina gamla vänner och sin stränge lärare.

Noter

¹ Carl von Linné, i Pehr Löffling, *Iter Hispanicum, eller resa til spanska länderna uti Europa och America, förrättad ifrån år 1751 til år 1756, med beskrifningar och rön öfver de märkvärdigaste växter*, utg. Carl von Linné, (Stockholm, 1758), [ii] f.

² Linné till Fredrik Hasselquist, Uppsala 17/12 1750. Carl von Linné, *Bref och skrivelser af och till Carl von Linné* I:7, utg. Th. M. Fries & J. M. Hulth, (Uppsala, 1917), 35.

³ Carl von Linné, *Egenhändiga anteckningar af Carl Linnaeus om sig sjelf*, utg. Adam Afzelius, (Uppsala, 1823), 27.

⁴ Archivo del Real Jardín Botánico, Madrid, Doc. II, 1, 3, 5; Francisco Pelayo, ”La comisión científica de Pehr Löffling”, i María Teresa Tellería m.fl., *La Comisión Naturalista de Löffling en la Expedición de Límites al Orinoco* (Madrid, 1998), 46 f.; Sverker Sörlin & Otto Fagerstedt, *Linné och hans apostlar* (Stockholm, 2004), 97.

⁵ Carl von Linné, *Nemesis Divina*, utg. Elis Malmeström & Telemak Fredbärj, (Stockholm, 1968), 92.

⁶ Löffling till sina föräldrar, Madrid 17 el. 24/7 1752. Stig Rydén, *Pehr Löffling. En linnélärjunge i Spanien och Venezuela 1751–1756* (Stockholm, 1965), 45.

⁷ Löffling till Isaac Biberg, Madrid 17/9 1753. Rydén 1965, 53.

⁸ Löffling till sin mor, Madrid odat. Rydén 1965, 82 f.

⁹ Löffling till Pehr Bierchén, Madrid 20/9 el. 2/10 1752. Rydén 1965, 126.

¹⁰ Löffling till Pehr Bierchén, Madrid 28/12 1752 el. 8/1 1753. Rydén 1965, 105.

¹¹ Löffling till Pehr Bierchén, Madrid 4 el. 15/5 1752. Rydén 1965, 167.

¹² Löffling till sina föräldrar, Cumaná 29/10 1754. Rydén 1965, 179.

¹³ Pehr Löffling, ”Anteckningar och anmärkningar under resa från Madrid till Cadiz den 20 oktober 1753 av Pehr Löffling, botanist”, övers. Augustin Jesus Barreiro, *SLA* 1925, 34.

¹⁴ Linné till Löffling. Rydén 1965, 237.

¹⁵ Löffling 1925, 41.

¹⁶ Linné, i Löffling 1758, [xi].

¹⁷ Löffling till Linné, Cumaná 18/4 1754. Löffling 1758, 105.

¹⁸ Löffling till sina föräldrar, Cumaná 29/10 1754. Rydén 1965, 178.

¹⁹ Rydén 1965, 172.

²⁰ Rydén 1965, 179 f.

²¹ Rydén 1965, 214.

²² Rydén 1965, 196.

²³ Archivo del Real Jardín Botánico, Madrid, Doc. II, 4, 3, 8; Doc. II, 4, 4, 2; Rydén 1965, 194 f; se även "Catálogo de los documentos del fondo Pehr Löfving del Archivo del Real Jardín Botánico", i *La Comisión Naturalista de Löfving en la Expedición de Límites al Orinoco*, 102; jfr Carl von Linné, *Flora Lapponica* [...] (Amsterdam, 1737), 359–363; idem., "Om renarnas brömskolor i Lapland", KVAH 1739, 121–132.

²⁴ Antonio José Cavanilles not i den spanska övers. av *Iter Hispanicum*, utg. av Ignacio Asso, i *Anales de Ciencias naturales* IX (Madrid, 1801), 291 f.; Rydén 1965, 205.

²⁵ Daniel de Barandiarán, "Testamentaria de

Pehr Loeffling", separata de la revista *Paramillo* 16/1997.

²⁶ Linné till Pehr Wilhelm Wargentin, Uppsala 21/10 1757. Linné, *Bref och skrivelser* I:2, 210.

²⁷ Linné, i Löfving 1758, [xiii] f.

²⁸ Aileen Nieto Ramírez, "Tras los pasos del primer explorador naturalista de Guayana", *Correo del Caroní*, 3/2 2006; Ángel Pirela González, "Rinden tributo a Pedro Loeffling", *Correo del Caroní*, 22/2 2006; Aileen Nieto Ramírez, "Pedro Loeffling aún vive en los corazones de los niños", *Correo del Caroní*, 23/2 2006; María Gabriela Aveledo, "Suecos investigan legado de Loeffling", *Correo del Caroní*, 5/3 2006.

²⁹ Alexander von Humboldt, *Resa till Sydamerika*, sv. övers. Birgitta Dalgren, (Lund, 1998), 293.

Summary:

Don Pedro—missing in paradise

By David Dunér

February 22, 1756, exactly 250 years ago, died one of Linnaeus' apostles, the Swede Pehr Löfving, at the missions of San Antonio de Caroní, Venezuela. He was buried under an orange tree, just 27 years old. Sent by Linnaeus to participate in a Spanish border expedition, led by José de Iturriaga, he had the task to explore the flora and fauna of the New World. After spending more than two years in Spain, he finally arrived to Cumaná, the capital of New Andalusia, in April 11, 1754. He collected plants and animals, saw the sea near the fort of Araya gleaming like a starry heaven. Later on he travelled to Barcelona and the Franciscan missions of Píritu further to the west. In April 1755 he went south to Moitaco on the Orinoco River, and from there downstream to the tributary Río Caroní. Here in Guayana he spent his last months, exploring the plants and animals of the area, meeting Indians and missionaries, while he suffered from malaria. Today, there are still places to be seen from the time of Löfving, among others the ruins of Misión de la Purísima Concepción del Caroní, close to Ciudad Guayana. Löfving is not forgotten. In Puerto Ordaz there is a school named after him, Colegio Loeffling. And monuments have been raised to his honour. On the day of his death a memorial stone was unveiled in 2006, in the botanical garden in Caracas.

Författarens adress:

FD David Dunér, Institutionen för kulturvetenskaper, Biskopsgatan 7, 223 62 Lund. E-post: David.Duner@kult.lu.se